

ഹരിവംശം – ഭവിഷ്യപർവം

നീലകണ്ഠവ്യാഖ്യാനസമേതം

അഥ ദശമോഽധ്യായഃ

ഏകാർണവേ ഭഗവൻമാർകണ്ഡേയസംവാദഃ

വൈശമ്പായന ഉവാച

ഏവമേകാർണവീഭൂതേ ശേതേ ലോകേ മഹാശ്രുതിഃ
പ്രച്ഛാദ്യ സലിലം സർവം ഹരിർനാരായണഃ പ്രഭുഃ 3-10-1

യജ്ഞരൂപക്രതോ യോഗമുക്ത്വാ തുര്യേ നിഗദ്യതേ
മാർകണ്ഡേയ സമാധിശ്ച തദ്വിപ്രേഷു നിദർശനം 1

ഏവമിതി | ലോകേ ശുദ്ധചിദാത്മനി മഹാശ്രുതിർമഹായശാഃ ഈശഃ സ
ലിലകാര്യം ജഗത്പ്രച്ഛാദ്യ ഉപസംഹൃത്യ ശേതേ ശുദ്ധചിന്മാത്രരുപേണാവതി
ഷ്ഠത ഇത്യർഥഃ ||

മഹതോ രജസോ മധ്യേ മഹാർണവസമസ്യ വൈ
വിരജസ്കോ മഹാബാഹുരക്ഷരം ബ്രഹ്മ യം വിദുഃ 3-10-2

ഏതദുപപാദയിതും ബ്രഹ്മണ ഏവ ബന്ധപ്രസക്തിമാഹ - മഹത ഇത്യാദി
നാ || രജസഃ രജോഗുണകാര്യകർമ്മഫലഭൂതസ്യ ദേഹേന്ദ്രിയാദേർമധ്യേ ദുർലം
ഘ്യത്യാൻ മഹാർണവസമസ്യ വിരജസ്കോ ദേഹാദിധർമാസ്പർശീ മഹാന്ത
ബാഹു ഇവ ബാഹു അക്ഷരബ്രഹ്മാഖ്യൗ പ്രണവതത്ത്വമസിവാക്യരൂപൗ ഉപാ
സ്തിക്രിയാപ്രത്യുക്തത്ത്വസാക്ഷാത്കാരാഭ്യാം ജഗദുദ്ധാരക്ഷമൗ വിദ്യേതേ യ
സ്യ തഥാ ||

ആത്മരൂപപ്രകാശേന തപസാ സംവൃതഃ പ്രഭുഃ
ശ്രീകമാസ്ഥായ കാലം തു തതഃ സുഷ്യാപ സോഽവ്യയഃ 3-10-3

ആത്മേതി || യം പരം ബ്രഹ്മ വിദുഃ സഃ സമുദ്രഃ പരമാത്മാ സുഷ്യാപ
സ്വരൂപം വിസ്മൃതവാനിതി സംബന്ധഃ | തത്ര ഹേതുഃ | തപസാ ആലോച
നേന മനോരഥാത്മകേന സംവൃതഃ തിരോഹിതാംഗരൂപഃ | കീദൃശേന തപസാ

ആത്മരൂപപ്രകാശന ചൈതന്യാഭാസേന | അത ഏവ ത്രികം ഭൂതഭവിഷ്യദ്വ
ർതമാനരൂപേണ ത്രിവിധം കാലം ആസ്ഥായ അധിഷ്ഠായ സുഷ്യാപ |

പുരുഷോ യജ്ഞ ഇത്യേവം യത്പരം പരികീർത്തിതം
യച്ചാനൃത്പുരുഷാഖ്യം സ്യാത്സർവം തത്പുരുഷോത്തമഃ 3-10-4

ഏവം പ്രഭോരേവ ബന്ധപ്രസക്തിം പ്രദർശയ തന്നിവൃത്തുപായം യോഗം
യജ്ഞരൂപകേണ വിധിത്സുസ്തത്പ്രാപ്യം വസ്ത്വാഹ - പുരുഷോ യജ്ഞ
ഇതി | പുരുഷ ഇവ പുരുഷഃ ശിരഃപാണ్యాദിരൂപകഃ യജ്ഞോ യോഗയജ്ഞ
പ്രാപ്യഃ - യത്പുരുഷാഖ്യം പരം കീർത്തിതം സഃ ഉത്തമഃ പുരുഷഃ - ഇത്യാദി
ശ്രുതിഷു യച്ചാനൃദ്വിയദാദി പുരുഷേണ ചിദാത്മനൈവ ഖ്യായതേ പ്രകാശയ
തേ തത്സർവം പുരുഷോത്തമഃ | ചിന്മാത്രമേവ തത്രാധ്യസ്തസ്യാനൃത്യ തദന
ന്യത്യാദീത്യർഥഃ ||

യേ ച യജ്ഞപരാ വിപ്രാ ഋത്വിജാ ഇതി സംജ്ഞിതാഃ
ആത്മദേഹാത്പരാഭൂതാ യജ്ഞഭ്യഃ ശ്രൂയതാം തദാ 3-10-5

ഏവം പ്രാപ്യമുക്ത്വാ പ്രാപകമാഹ യേ ചേതി | യജ്ഞപരബ്രഹ്മനിഷ്ഠാഃ
വിപ്രാ ഇവ വിപ്രാഃ രാഗാദി ശൂന്യാഃ ഋത്വിജഃ ഋതൗ കാലാത്മനി പരസ്മിൻ
യജ്ഞേ സംഗതിം കുർവതേ ഋത്വിജാസ്ത ആദയഃ | യജ്ഞേ സംഗതികരണാ
ർഥാത് | ആത്മദേഹാത് | ചിത്പുരുഷാത് പരാഭൂതാഃ | അന്നാദൗ സംസാരേ
പൂർവസിദ്ധാഃ യജ്ഞഭ്യഃ യജ്ഞാർഥമേവ ഭൂതാഃ | ന പശ്യാദിസാധാരണവിഷ
യഭോഗാർഥം യഥൈതത്ത്ഥാ ശ്രൂയതാം മത ഇതി ശേഷഃ ||

ബ്രഹ്മാണം പരമം വക്ത്രാദുദ്ഗാതാരം ച സാമഗം
ഹോതാരഥമ ചാധ്യര്യം ബാഹുദ്യാമസൃജത്പ്രഭുഃ 3-10-6

യോഗയജ്ഞാർഹാനൃത്വിജഃ പ്രസ്തൗതി - ബ്രഹ്മാണമിതി | അത്ര കാഠകേ
- വിശ്വസൃജാം സത്രേ ബ്രഹ്മ ബ്രഹ്മാഭവത് സ്വയം | അമൃതമേവ ഉദ്ഗായത്
ഇതി | ബ്രഹ്മാമൃതശബ്ദാഭ്യാം വേദതദർഥോ ഉച്യേതേ | തത്ര പരമമിതി വി
ശേഷണാദുപനിഷദേ ഏവ ബ്രഹ്മ തത്സാധ്യാ വൃത്തിരമൃതസാധനത്വാദമൃതം
തേ ഉഭേ ബ്രഹ്മോദ്ഗാത്യശബ്ദാഭ്യാദിഹോക്തേ | വക്ത്രപ്രഭവത്വേന ച തയോ
രന്തരങ്ഗത്വമുക്തം | ഹോത്രാധ്യര്യസത്യംഹ ഹോതൈഷാമസീത്പ്രാണോ

അധ്യരൂപഭവത് ഇതി ശ്രുത്യുക്തൗ സത്യപ്രാണൗ താഭ്യാം സത്യോക്തിപ്രാണജയൗ വക്രജാവപി തദുപകാരതയാ കിംചിദ്ബഹിരംഗൗ | ഏവമുത്തരത്ര അക്ഷരയോജനാ സ്പഷ്ടാ | ബ്രഹ്മാദി ചതുഷ്ടയം വക്ത്രാദസ്യജതിത്യുക്ത്വാ ബ്രാഹ്മണാച്ഛംസ്യാദി ചതുഷ്കം ബാഹുഭ്യോമസ്യജദിത്യോഹ ബാഹുഭ്യോമിത്യോദി സപാദശ്ലോക ഏകം വാക്യം ||

ബ്രാഹ്മണോ ബ്രാഹ്മണത്വാച്ച സംപ്രസ്താരം ച സർവശഃ തന്മിത്രം വരുണം സൃഷ്ട്യാ പ്രതിഷ്ഠാതാരമേവ ച 3-10-7

ബ്രാഹ്മണത്വാദ്ബ്രഹ്മ വേദസ്തദധ്യത്യത്വാത് ബ്രാഹ്മണോ ബ്രാഹ്മണാച്ഛംസീ നാമ സംപ്രസ്താരം പ്രസ്തോതാരം തന്മിത്രം വരുണം മൈത്രാവരുണ സംജ്ഞം പ്രശസ്താരം പ്രതിഷ്ഠാതാരം പ്രതിപ്രസമാതാരം ഏതൈഃ | അശംസ ബ്രഹ്മണസ്തേജഃ ഭൂതം സ പ്രസ്തൗതൈഷാമാസീത് ഗൃതമേഷാം പ്രശാസ്താസീത് അപാനോ വിദ്യാനാവൃതഃ പ്രതിപ്രാതിഷ്ഠാദധരഃ ഇതി ശ്രുത്യുക്താസ്മൈ തേജോഭൂത ഗൃതാപാനാവ്യോ ധീബലപൂർവസ്മൃതിസ്വധർമ്മാചരണ ജയാനുകൂലാപാനാവ്യമൂലബന്ധാ വിഹിതാ ജേതയാഃ |

ഉദരാത്പ്രതിഹർതാരം പോതാരം ചൈവ ഭാരത അച്ഛാവാകമനോരുഭ്യോം നേഷ്ഠാരം ചൈവ ഭാരത 3-10-8

പ്രതിഹർതൃപോത്രച്ഛാവാകേനേഷ്ഠശബ്ദൈഃ ഭവിഷ്യത്പ്രതി ചാഹരത് അപചിതിഃ പോത്രീയാമയജത് അച്ഛാവകോ ഭവദ്യശഃ നേഷ്ഠ്രീയാമയജത്ത്വിഷിഃ ഇതി ശ്രുത്യുക്തേഷു ഭവിഷ്യത് ഭാവ്യനുസംധാനം അപചിതിർഭേദതാതിഥിപുജനം യശഃ യശസ്കരമിതി വദാന്യത്വാദി ത്വിഷിസ്തപസ്തേജഃ ||

പാണിഭ്യോമഥ ചാഗ്നീധ്രം സുബ്രഹ്മണ്യം ച യജ്ഞിയം ഗ്രാവാണമഥ ബാഹുഭ്യോമുനേതാരം ച യജ്ഞിയം 3-10-9

തഥാ ആഗ്നീധ്രസുബ്രഹ്മണ്യഗ്രാവശബ്ദോക്തഗ്രാവസ്തുദൂർനേത്യശബ്ദൈഃ ആഗ്നീധ്രാദിവിദ്യുഷീസത്യം ശ്രദ്ധാ ഹൈവായജത്ത്വയം വാഗേഷാം തു ബ്രഹ്മണ്യാസീത് ഓജോഭ്യഷ്ടോദ്ഗ്രാവ്ണഃ ഊർജാനമുദവഹത് ഇതി ശ്രുത്യുക്തേഷു വിദ്യുഷീ ശാസ്ത്രാർഥോപബ്ധംഹികാ ഊഹപോഹകൗശലവതീ ശ്രദ്ധാ

വാക് സ്വാധ്യായപ്രവചനേ ഓജ ഇന്ദ്രിയജയേ ശൗര്യം ഊർക് യോഗാങ്ഗാ
നാമൂർജിതിരിത്യേതേ ഗ്രാഹ്യാഃ | യജ്ഞേതി - ബ്രഹ്മാ ||1|| ഉദ്ഗാതാ ||2||
ഹോതാ ||3|| അധ്വര്യഃ ||4|| ബ്രാഹ്മണാച്ഛംസീ ||5|| പ്രസ്തോതാ ||6|| മൈ
ത്രാവരുണഃ ||7|| പ്രതിപ്രസ്ഥാതാ ||8|| പ്രതിഹർതാ ||9|| പോതാ ||10|| അച്ഛാ
വാകഃ ||11|| നേഷ്ടാ ||12|| ആഗ്നീധ്ര ||13|| സുബ്രഹ്മണ്യഃ ||14|| ഗ്രാവസ്തോ
താ ||15|| ഉന്നേതാ ||16|| ഏതേ ഋത്വിജഃ | ഏതേ യോഗേ യഥാക്രമം - പ്രണവഃ
||1|| തദർഥഭാവനം ||2|| സത്യോക്തിഃ ||3|| പ്രാണജയഃ ||4|| ധീതൈക്ഷ്ണ്യ
ം ||5|| പൂർവസ്മൃതിഃ ||6|| ആചാരഃ ||7|| അപാനജയഃ ||8|| ഭാവിദുഃഖചിന്താ
||9|| ഈശപൂജാ ||10|| ദാനം ||11|| യോഗോത്സാഹഃ ||12|| സാന്ത്വികീ ശ്രദ്ധാ
||13|| വേദാന്തശ്രവണം ||14|| ഇന്ദ്രിയശൗര്യം ||15|| യോഗാങ്ഗാനാമൂർജിതി
||16|| ച ലക്ഷ്യന്തേ ||

ഏവമേവൈഷ ഭഗവാൻഷോഡശൈതാഞ്ജഗത്പതിഃ
പ്രവക്ത്യൻ സർവയജ്ഞാനാമൃതിജോഽസൃജദുത്തമാൻ 3-10-10

ഏവമിതി | ഏതാനുപനിഷദാദീൻ സർവയജ്ഞാനാം ചത്വാരഃ സബീജയോ
ഗാഃ പഞ്ചമോ നിർബീജശ്ച വക്ഷ്യമാണാസ്തേഷാം സർവേഷാം യോഗയജ്ഞാ
നാം പ്രവക്ത്യൻ പ്രാപകാൻ വജ ഗതൌ ഇത്യസ്മാത്തുച് |

തദേഷ വൈ വേദമയഃ പുരുഷോ യജ്ഞസംമിതഃ
വേദാശ്ച തന്മയാഃ സർവേ സാങ്ഗോപനിഷദക്രിയാഃ 3-10-11

തദേഷ ഇതി || സ ഏഷ ഋത്വിക് സ്രഷ്ടാ ഭഗവാൻ വേദമയോ വേദപ്രധാ
നോ വേദൈകഗമ്യഃ | നാവേദവിന്മനുതേ തം ബൃഹന്തം ഇതി ശ്രുതേഃ പുരുഷഃ
പരമാത്മാ യജ്ഞേന യോഗേന സമ്യക് മിതഃ പ്രമിതോപരോക്ഷീ | കൃത
യജ്ഞസംമിതഃ വേദാശ്ച തന്മയാഃ തസ്യൈവ പ്രതിപാദകാഃ ക്രിയാശ്ച തന്മയാ
സ്തത്പ്രാപകാ ഇത്യനുഷജ്യ യോജ്യം ||

സ്വപിത്യേകാർണവേ ചൈവ യദാശ്ചര്യമഭൂത്തദാ
ശ്രൂയതേ തദ്യഥാ വൃത്തം മാർകണ്ഡേയോ യദന്വഭൂത് 3-10-12

ഏവമുക്തസാധനകലാപവിശിഷ്ടോ യോഗീ യഥാ ഏകാർണവേ ചിന്മാത്രേ
സ്വപിതി പ്രവേഷ്യം യതതേ തദാശ്ചര്യം അഭൂത് ഭവതി | തത് വിശ്വരൂപദർശ

നാതീതാൻ ആഗതാദിദർശനം ചേത്യാദി ശ്രൂയതേ | വേദ സർവം ഹ പശ്യഃ
പശ്യതി യച്ചാന്യദിച്ഛന്ന ലഭതേ തദത്ര ഗത്യാ വിന്ദതേ ഇത്യാദൗ | അത്രോഖ്യാ
യികാമാഹ - തദ്യഥാവൃത്തമിത്യാദീനാ ||

**ജീർണോ ഭഗവതസ്തസ്യ കൃഷ്ണാവേവ മഹാമുനിഃ
ബഹുവർഷസഹസ്രായുസ്തസ്യൈവ വരതേജസാ 3-10-13**

ജീർണം സർവോപാധിപ്രഹാണേന പ്രവിലീനഃ | മാർകണ്ഡേയം സ്തൗതി
സാർധദ്വയേന ബഹിതി ||

**ഇതി തീർഥപ്രസങ്ഗേന പ്രിഥിവീതീർഥഗോചരഃ
ആശ്രമാനപി പുണ്യാംശ്ച തീർഥാന്യായതനാനി ച 3-10-14**

ഇതി വക്ഷ്യമാണപ്രകാരേണ തീർഥനിമിത്തമേവ സർവതീർഥദർശീ ന ദ
ക്ഷിണാദ്യർഥമിത്യർഥഃ | ആശ്രമാനിത്യാദീനാം സമാശ്രിതഃ ഇത്യനേന സംബ
ന്ധഃ ||

**ദേശാൻ രാഷ്ട്രാണി ചിത്രാണി പുരാണി വിവിധാനി ച
ജപഹോമരതഃ ക്ഷാന്തസ്തപോ ഘോരം സമാശ്രിതഃ 3-10-15**

**മാർകണ്ഡേയസ്തതസ്തസ്യ ശന്നൈർവക്ത്രാദിനിഃസൃതഃ
നിഷ്ക്രാമന്തം ന ചാന്മാനം ജാനീതേ ദേവമായയാ 3-10-16**

ഏവം ചിന്മാത്രേ ലീനോപി മാർകണ്ഡേയഃ പുനർവിനാ വ്യുത്ഥാനസംക
ൽപസുപ്തവത്സമാധേർവ്യുധതിഷ്ഠദിത്യാഹ - മാർകണ്ഡേയ ഇതി | വക്ത്രാ
ത്വലയസ്ഥാനാത് ||

**നിഷ്ക്രാന്തസ്തസ്യ വദനാദേകാർണവമഥോ ഗതഃ
സർവതസ്തമസാച്ഛന്നം മാർകണ്ഡേയോ നിരീക്ഷതേ 3-10-17**

ഏവം വ്യുത്ഥിതോപി അഥോ പുനഃ ഏകാർണവം ചിന്മാത്രം ഗതഃ പ്ര
വേഷ്ടും പ്രയത്നം കൃതവാൻ | തം ച തമസാ അജ്ഞാനേനാവരണവിക്ഷേ
പശക്തിമതാ ആച്ഛന്നം നിരീക്ഷതേ | അയം ഭാവഃ - ചിത്തസത്ത്വം തത്ത്വ

പ്രണിധിസദപി തത്ത്വസ്യ തമസാ പിഹിതത്യാത്തത്ര വിക്ഷേപരൂപം ഐശ്വ
ര്യമേവാവേക്ഷിതവാൻ രജ്ജാമിവ സർപമിതി ||

തന്ത്രോത്പന്നം ഭയം തീവ്രം സംശയശ്ചാത്മജീവിതേ
ദേവദർശനസംഹൃഷ്ടോ വിസ്മയം ചാഗമത്പരം 3-10-18

ഭയം ദൈവദർശനജം | ദ്വിതീയാദ്വൈ ഭയം ഭവതി ഇതി ശ്രുതേഃ | ആത്മ
ജീവിതേ സ്വരൂപസ്ഥൈര്യേ കിം നിർവിശേഷമേവ സ്വരൂപം നിത്യമുത സവി
ശേഷമിതി സംശയശ്ചോത്പന്നഃ | സംശയച്ഛേദം വിവേകബലൈനേവ കൃത
വാനിത്യാഹ - ദേവേതി | ദേവദർശനം ശുദ്ധസക്ഷാത്കാരഃ തേന സംഹൃഷ്ടഃ
പ്രാപ്താനന്ദഃ വിസ്മയം പരം ചാഗമത് | കാരണാഭാവേപ്രയാകസ്മികീമന്തഃ
സൃഷ്ടിം ദൃഷ്ട്വേതി ഭാവഃ ||

സഞ്ചിന്തയതി മധ്യസ്ഥോ മാർകണ്ഡേയോഽതിശക്തിഃ
കിംസിദ്ഭവേദിയം ചിന്താ മോഹഃ സ്വപ്നോഽനുഭൂയതേ 3-10-19

വിവേകമേവാഹ - സഞ്ചിന്തയതിതി | മധ്യസ്ഥഃ നിർവിശേഷാന്യതരനി
ർണ്ണയഹീനഃ ചിന്താ മനോരഥഃ മോഹ ഇന്ദ്രജാലാദിജോ ഭ്രമഃ സ്വപ്നഃ പ്രസിദ്ധഃ
||

വ്യക്തമന്യതമോ ഭാവോ ഹ്യേതേഷാം ഭവിതാ മമ
ന ഹീദ്യശമസംക്ലിഷ്ടമയുക്തം സത്യമർഹതി 3-10-20

ഏതേഷാമന്യതമോഽയം ഭാവോ മനോവികാരോ ന വസ്തുതത്ത്വമിത്യർഥഃ
| തസ്യൈവാസംഭവമാഹ - ന ഹീതി | സത്യം പാരമാർഥികം അയുക്തം അസ
ങ്ഗി അസംക്ലിഷ്ടം അവിദ്യാദിസംക്ലേശശൂന്യം സത് ഇദ്യശം മനോരഥാദിരൂ
പം ഭവിതുമർഹസി ||

നഷ്ടചന്ദ്രാർകപവനേ ഛന്നപർവതഭൂതലേ
കതമഃ സ്യാദയം ലോക ഇതി ചിന്താവ്യവസ്ഥിതഃ 3-10-21

തത്ര ഹേതുമോഹ - നഷ്ട്വേതി മഹാഭൂതാനാം നാശോഽപി ഭാസമാനസ്യ ചി

ന്താദിഷ്യന്യതമത്വസ്യേവ സംഭവാസ്ക്തമോ ലോകോഽയമിതി ചിന്തിതവാൻ
||

അപശ്യച്ഛാപി പുരുഷം ശയാനം പർവതോപമം
തോയാഢ്യമിവ ജീമൂതം മധ്യേ മഗ്നം മഹാർണവേ 3-10-22

സ ഏവം തത്ത്വനിശ്ചയാഭാവാത് സംഭേഹനിവൃത്തിം കായമാനഃ സ്വാരാ
ധ്യാം കാരണോപാധ്യഭിമാനിനീം ദേവതാമപശ്യത് | തയാ ച പ്രതിബോധിതഃ
കൃതകൃത്യോ ബഭൂവേത്യാഹ - അപശ്യദിത്യാദിനാ | തോയാഢ്യമിതി കൃ
ഷ്ണത്വം സൂചിതം | മഹാർണവേ പരമാനന്ദേ ||

തപന്തമിവ തേജോഭിർഭാസ്വന്തമിവ വർചസാ
ജാഗ്രന്തമിവ ഗാംഭീര്യാച്ഛസന്തമിവ പന്നഗം 3-10-23

ജാഗ്രന്തമിത്യാർഷോ നും ||

സ ദേവം പ്രഷ്ടുമായാതി കോ ഭവാനിതി വിസ്മയാത്
തഥൈവ ച ശന്നൈർഭൂയോ മുനിഃ കുക്ഷിം പ്രവേശിതഃ 3-10-24

പുനഃ പൂർവ്വത്ചിന്മാത്രത്വം പ്രാപ്ത ഇത്യാഹ - സ ദേവമിതി ||

സ പ്രവിഷ്ടഃ പുനഃ കുക്ഷൗ മാർകണ്ഡേയഃ സുനിശ്ചിതഃ
തഥൈവ ചരതേ ഭൂയോ വിജാനൻസ്വപ്നദർശനം 3-10-25

സ ഏവം ഭൂതശ്ചിന്മാത്രത്വമേവാത്മതത്വം ദ്വൈതം തു സ്വപ്നമാത്രമിതി
സംപ്രജ്ഞാതമേവ നിശ്ചിതവാനിത്യാഹ - സംപ്രവിഷ്ട ഇതി ||

സ തഥൈവ യഥാപൂർവ്വം പൃഥിവീമഽതേ പുനഃ
പുണ്യതീർത്ഥാനി പുതാനി നിരൈക്ഷദ്ദിവി ഭൂതലേ 3-10-26

സ തഥൈവേതി - യഥാ വ്യുത്ഥാനേ തഥൈവ സംപ്രജ്ഞാനേ ഘടനാദികം

കൃതവാനിത്യർഥഃ ||

ക്രതുഭിര്യജമാനാംശ്ച സമാപ്തവരദക്ഷിണൈഃ
പശ്യതേ ദേവകുക്ഷിസ്ഥാന്യജ്ഞീയഞ്ച്ഛതശോ ദ്വിജാൻ 3-10-27

ദേവകുക്ഷിസ്ഥാൻ ഹാർദാകാശസ്ഥാൻ ഇൗക്ഷ്യതേ ഇതി ശേഷഃ ||

സദ്യുത്തമാശ്രിതാഃ സർവേ വർണാ ബ്രാഹ്മണപൂർവ്വകാഃ
ചത്വാരശ്യാശ്രമാഃ സമ്യഗ്യഥോദ്ദിഷ്ടപദാനുഗാഃ 3-10-28

വർഷാണാം ശതസാഹസ്ര്യാം മാർകണ്ഡേയോ മഹാമുനിഃ
വിചരൻ പൃഥിവിം കൃത്സ്നാം ന ച കുക്ഷ്യന്തമൈക്ഷത 3-10-29

തതഃ കദാചിദഥ വൈ പുനർവക്ത്രോദ്ദിനിഃസ്യതഃ
സുപ്തം ന്യഗ്രോധശാഖായാം ബാലമേകം നിരീക്ഷതേ 3-10-30

തത്ത്വവിശ്വയസ്യ ദുഃസംപാദകത്വം വക്ത്രം പുനർമാർകണ്ഡേയസ്യ മോഹ
മാഹ - തതഃ കദാചിദിതി | വക്ത്രാനിഃസ്യത സമാധേർവ്യുത്ഥിതഃ | ന്യഗ്രോ
ധശാഖായാം ന്യക് നീചൈഃ രോഹതീതി ന്യഗ്രോധഃ സ്ഥൂലഃ സംസാരവൃക്ഷഃ |
ഊർധ്വമൂലമധഃ ശാഖമിത്യുക്തേഃ | തസ്യാം ശാഖായാം ഏകദേശേ സുപ്തമനാ
വിഷ്കൃതൈശ്ചര്യം ശാന്തം ബാലം സ്വാരാധ്യമീശം ചിന്തയതേ കസ്മിൻസതി
||

യഥാ ചൈകാർണവജലേ നീഹാരേണ വൃതാന്തരേ
അവ്യക്തഭീഷണേ ലോകേ സർവഭൂതവിവർജിതേ 3-10-31

യഥാ ചേതി | സ്രഷ്ടാ ചേത്യർഥഃ | ഏകാർണവജലേ ശുദ്ധജ്ഞാനസാമ
ർഥ്യേ നീഹാരേണാജ്ഞാനേന പൂർവ്വവത്തിരോഹിതേ സതി തഥാ ലോകേ
അപി ഭൂതവിവർജിതേ ചതുർവിധഭൂതഗ്രാമശൂന്യേ | അത ഏവാവ്യക്തേ ഭീഷ
ണേ ച ദ്വിതീയാഭാവാത് തസ്മാദേകാകീ ബിഭേതീത്യവിദ്യാവസ്തായാമേകാ
കിനം പ്രതി ഭയജനകേ സതി ഭഗവാൻ ഗുർവാദിരുപേണാവിർഭൂയ ഭക്താനന്യ
ഗൃഹ്ണാതിത്യാഹ - സ ഭൂയ ഇതാദിനാ ||

സ ഭൂയോ വിസ്മയാവിഷ്ടുഃ കൗതൂഹലസമന്വിതഃ
ബാലമാദിത്യസങ്കാശം ന ശക്നോത്യുപസർപിതും 3-10-32

വിസ്മയാവിഷ്ടുഃ സമാധൗ കൃതസ്യ വ്യാവഹരികസ്യ തീർഥക്ഷേത്രാദേർദ
ർശനം വ്യുത്ഥാനേ തദുദേശനമിതി വിസ്മയാവിഷ്ടുഃ ദിവൈകാകിബാലദർശനാ
ച്ച കൗതൂഹലസമന്വിതഃ ||

സോഽചിന്തയദമൈകാന്തേ സ്ഥിത്വാ സലിലസന്നിധൗ
പൂർവദൃഷ്ടമിദം നേതി ശങ്കിതോ ദേവമായയാ 3-10-33

സോഽചിന്തയദിത്യാദിഃ സ്പഷ്ടാർഥോ ഗ്രന്ഥഃ |

അഗാധേ സലിലസ്തബ്ധേ മാർകണ്ഡേയഃ പ്ലവന്തുനിഃ
ന ശാന്തിം ലഭതേ തത്ര ശ്രമാത്സംത്രസ്തവിക്ലവഃ 3-10-34

തഥൈവ ഭഗവാൻഹംസോ ഗതോ യോഗേന ബാലതാം
ബഭാഷേ മേഘതുല്യേന സ്വരേണ പുരുഷോത്തമഃ 3-10-35

ശ്രീഭഗവാനുവാച

മാ ദൈർവത്സ ന ഭേതവ്യമിഹൈവായാഹി ചാന്തികം
മാർകണ്ഡേയ മൂനേ ധീര ബാലസ്ത്വം ശ്രമപീഡിതഃ 3-10-36

മാർകണ്ഡേയ ഉവാച

കോ മാം നാന്നാ കീർതയതേ തപഃ പരിഭവന്മമ
ബഹുവർഷസഹസ്രായുർധർഷയംശ്ചൈവ മേ വയഃ 3-10-37

ന ഹ്യേഷു സമുദാചാരോ ദേവേഷ്വപി സമാഹിതഃ
മാം ബ്രഹ്മാപി സ വിശ്വേശോ ദീർഘായുരിതി ഭാഷതേ 3-10-38

കസ്തപോ ഘോരശിരസോ മമാദ്യ തൃക്കജീവിതഃ
മാർകണ്ഡേയേതി മാം പ്രോക്ത്വാ മൃത്യുമീക്ഷിതുമിച്ഛതി 3-10-39

ക ഇതി | തപഃ പരിഭവന്നിതി ശേഷഃ ||

വൈശമ്പായന ഉവാച

ഏവമാഭാഷതേ ക്രോധാൻമാർകണ്ഡേയോ മഹാമുനിഃ
അഥൈനം ഭഗവാൻഭൂയോ ബഭാഷേ തത്പരായണം 3-10-40

ശ്രീഭഗവാനുവാച

അഹം തേ ജനകോ വത്സ ഹൃഷീകേശഃ പിതാ ഗുരുഃ
ആയുഃപ്രദാതാ പൗരാണഃ കിമർഥം നോപസർപതി 3-10-41

ഏവം വയസ്തപോഭ്യോ ച്യുദ്ധമന്യം ഐക്യാത്മം ബുദ്ധോധയിഷയാ ത
സ്യ ഗർഭം താവദപനേഷ്യൻ ശ്രീഭഗവാനുവാച - അഹം തേ ജനക ഇത്യാദി |
നോപസർപതി ഭവാൻ മാമിതി ശേഷഃ |

മാം പുത്രകാമഃ പ്രഥമം പിതാ തേ ഹൃങ്ഗിരാ മുനിഃ
പൂർവമാരാധയാമാസ തപസ്തീവ്രമുപാശ്രിതഃ 3-10-42

ആങ്ഗിരാ ഹിരണ്യഗർഭഃ | ഏതം നു ഏവാങ്ഗിരസം മന്യന്തേങ്ഗാനാം
ഹി രസസ്തേന ഇതി ശ്രുത്യാ വിശ്വപിതരി തൈജസേങ്ഗിരഃശബ്ദവ്യത്തേ
ർഭർശിതത്വാത് ||

തതസ്ത്വാം ഘോരശിരസം ദഹനോപമതേജസം
ദത്തവാനഹമാത്മേഷു മഹർഷിമമിതായുഷം 3-10-43

ഘോരശിരസം നാനാ | മാർകണ്ഡേയ ഇതി തു മൂകണ്ഡോരപത്യത്വാനാമ
||

തത്ര നോത്സഹതേ ചാന്യോ യോ ന ഭൂതോ മമാത്മകഃ
ദ്രഷ്ടുമേകാർണവഗതം ക്രീഡന്തം യോഗധർമ്മിണം 3-10-44

തത്ര ആവയോർജന്യജനകഭാവേ സംബന്ധേ സതി യോ മമാത്മകോ മദ
ഭിന്നോ ന ഭൂതഃ സോന്യോന്യോചേതനതവാത് ഏകാർണവഗതം യോഗധർമ്മിണം
മാം ദ്രഷ്ടും നോത്സഹത ഇതി യോജനാ | അയം ഭാവ - ജഡാജഡൗ ദ്വൗ പ
ദാർമൗ തത്ര ജഡോ നാജഡം ദ്രഷ്ടുമിഷ്ടേ നാപ്യജഡോ ജഡാദന്യം തസ്യാപി
ദൃശ്യത്വേന ജഡത്വാപത്തേരത ആവയോരൈകാത്മ്യം നിശ്ചിതമിതി ||

വൈശന്വായന ഉവാച

തതഃ പ്രസന്നവദനോ വിസ്മയോത്ഫുല്ലലോചനഃ
മൂർധ്നി ബദ്ധാഞ്ജലിപുടോ മാർകണ്ഡേയോ മഹാതപാഃ 3-10-45

ഇദമേവ ഐകാത്മ്യം വിസ്മയരേണ വക്തും പ്രശ്നമവതാരയതി - തത ഇ
ത്യാദി ||

നാമഗോത്രേ തതഃ ശ്രുത്വാ ദീർഘായുർലോകപുജിതഃ
അഥാകരോന്നമസ്കാരം പ്രണതഃ ശിരസാ പ്രഭും 3-10-46

മാർകണ്ഡേയ ഉവാച

ഇച്ഛേഹം തത്ത്വതോ മായാമിമാം ജ്ഞാതും തവാനഘ
യദേകാർണവമധ്യസ്ഥഃ ശേഷേ ത്വം ബാലരുപവാൻ 3-10-47

കിംസംജ്ഞഃ കശ്ച ഭഗവാൻ ലോകേ വിജ്ഞായസ്യേനഘ
തർകയേ ത്വം മഹാഭൂതം ന ഭൂതമിഹ തിഷ്ഠതി 3-10-48

ശ്രീഭഗവാനുവാച

അഹം നാരായണോ ബ്രഹ്മാ സംഭവഃ സർവദേഹിനാം
സർവഭൂതോദ്ഭവകരഃ സർവഭൂതവിനാശനഃ 3-10-49

മായായാസ്തത്വം ശ്രീഭഗവാനുവാച - അഹം നാരായണ ഇതി | യോ
അയമസ്മത്പ്രലയവിഷയഃ നാരായണോ നാരാഖ്യ കൃത്സ്നപ്രപഞ്ച ലയാധി
ഷ്ഠാനം ഉപാദിസ്പർശശൂന്യം തദേവ മായയാ അന്യഥാ ഭാതി | തത്വം ത
ജ്ജ്ഞാനാൻ മായാനിവൃത്തിസ്തദജ്ഞാനാദ് രജജ്ജുരഗവദ്ബ്രഹ്മാദിരുപേണ
മായൈവ ഭാതീത്യർഥഃ |

അഹമൈന്ദ്രേ പദേ ശക്ര ജ്ഞാനാമപി വത്സരഃ
അഹം യുഗേ യുഗാക്ഷയ യുഗസ്യാവർത ഏവ ച 3-10-50

ഐകാന്ത്യഗ്രഹണാസമർഥാനാം ഉപാസ്ത്യർഥം വിഭൂതിരാഹ - അഹമൈ
ന്ദ്രേ പദേ ഇത്യാദിനാ സാർധത്രയേണ |

അഹം സർവാണി സത്യാനി ദൈവതാനുഖിലാനി ച
ഭുജഗാനാമഹം ശേഷസ്താർക്ഷ്യോഽഹം സർവപക്ഷിണാം 3-10-51

അഹം സഹസ്രശീർഷാ ധൃൗര്യഃ പദൈരഭിസംവൃതഃ
ആദിത്യോ യജ്ഞപുരുഷോ ദേവോ യജ്ഞമയോ മഖഃ

അഹമഗ്നിർഹവ്യവാഹോ യാദസാം പതിരവൃതഃ 3-10-52
യത്പൃഥിവ്യാം ദ്വിജേന്ദ്രാണാം തപസാ ഭാവിതാത്മനാം

ബഹുജന്മനിരുദ്ധാത്മാ ബ്രാഹ്മണോ യതിരുച്യതേ 3-10-53
ജ്ഞാനവാൻ ദൃഷ്ടുവിശ്വാത്മാ യോഗിനാം യോഗവിത്തമഃ

യദിതി | തപസാ സ്വധർമാനുഷ്ഠാനേന ഭവിതാത്മനാം ശുദ്ധചേതസാം മ
ധ്യേ ബഹുജ്ഞ സു നിരുദ്ധാത്മാ നിരുദ്ധചേതാ ബ്രാഹ്മണോ ബ്രഹ്മവിത്
യതിഃ സംന്യാസീ | യദുച്യതേ ബ്രഹ്മവിദ്ബ്രഹ്മൈവ ഭവതി ഇതി ശാസ്ത്രേ
യദ്രൂപത്വേനോച്യതേ തദ്ബ്രഹ്മാഹം മായയാ അനാരോപിതം രൂപമഹമിതി
പൂർവേണ സംബന്ധഃ ||

കൃതാന്തഃ സർവഭൂതാനാം വിശ്വേഷാം കാലസംജ്ഞിതഃ 3-10-54
അഹം കർമ്മ ക്രിയാ ജീവഃ സർവേഷാം ധർമ്മദർശനഃ

നിഷ്ക്രിയ: സർവഭൂതേഷു സ്വാത്മജ്യോതി: സനാതന: 3-10-55
പ്രധാനം പുരുഷോ ദേവോഽഹമാദ്യസ്ത്വക്ഷയോഽവ്യയ:

അഹം ധർമ്മസ്തപശ്ചാഹം സർവാശ്രമനിവാസിനാം 3-10-56
അഹം ഹയശിരോ ദേവ: ക്ഷീരോദേ യോ മഹാർണവേ

ഋതം സത്യം ച പരമമഹമേക: പ്രജാപതി: 3-10-57
അഹം സാംഖ്യമഹം യോഗമഹം തത്പരമം പദം

ഋതം ശ്രുത്യുക്താനുഷ്ഠാനം കർമാദീൻ സത്യം തത്പ്രാപ്യം ബ്രഹ്മ: ||

അഹമിജ്യോ ഭവശ്ചാഹമഹം വിദ്യാധിപ: സ്മൃത: 3-10-58
അഹം ജ്യോതിരഹം വായുരഹം ഭൂമിരഹം നഭ:

സാംഖ്യം വേദാന്തവിചാര: | യോഗശ്ചിത്തവൃത്തിനിരോധ: | വിദ്യാധിപോ
വിദ്യാപ്രദാതാ ||

അഹമാപ: സമുദ്രാശ്ച നക്ഷത്രാണി ദിശോ ദശ
അഹം വർഷമഹം സോമ: പർജന്യോഽഹമഹം രവി: 3-10-59

ക്ഷീരോദ: സാഗരശ്ചാഹം സമുദ്രോ വഡവാമുഖ:
വഹ്നി: സംവർതകോ ഭൂത്യാ പിബംസ്തോയമഹം രവി: 3-10-60

സാഗരോ ലവണോദക: | സമുദ്ര: സ്വാദുദകാദി: ||

അഹം പുരാണം പരമം തഥൈവേഹ പരായണം
ഭവിഷ്യം ചൈവ സർവത്ര ഭവിഷ്യേ സർവസംഭവ: 3-10-61

യത്കിഞ്ചിത്പശ്യസേ ചൈവ യത്കൂറുണോഷി ച കിഞ്ചന
യച്ചാനുഭവസേ ലോകേ തത്സർവം മാമകം സ്മൃതം 3-10-62

തത്സർവം മാമകം സ്മൃതം സ്വരൂപമിതി ശേഷഃ ||

വിശ്വം സൃഷ്ടം മയാ പൂർവം സൃജേയം ചാദ്യ പശ്യ മാം
യുഗേ യുഗേ ച സ്രക്ഷ്യാമി മാർകണ്ഡേയാഖിലം ജഗത് 3-10-63

തദേതദഖിലം സർവം മാർകണ്ഡേയാവധാരയ
ശുശ്രൂഷൂർമ്മ ധർമേപ്സുഃ കൃഷ്ണൗ ചര സുഖീ ഭവ 3-10-64

മമ ധർമേപ്സുഃ ഐശ്വര്യേപ്സുഃ കൃഷ്ണൗ ചര നിർവികൽപം സമാധിമനു
തിഷ്ഠ | സുഖീ സംസാരദുഃഖശൂന്യഃ ||

മമ ബ്രഹ്മാ ശരീരസ്ഥോ ദേവാശ്ച ഋഷിഭിഃ സഹ
വ്യക്തമവ്യക്തയോഗം മാമവഗച്ഛാപരാജിതം 3-10-65

ബ്രഹ്മാദീൻ പ്രതി സ്വസ്ത്യ തടസ്ഥകാരണത്വം മാ ഭൂത് കിംതു അഭിന്നനിമി
ത്തോപാധനത്വരൂപം കാരണത്വമേവേത്യോഹ - മമ ബ്രഹ്മാ ശരീരസ്ഥ ഇതി |
കനകകുണ്ഡലവത് സർവമിദം മയ്യേവോതം പ്രോതം ചേതി ഭാവഃ ||

അഹമേകാക്ഷരോ മന്ത്രഃ ത്വൃക്ഷരശ്ചൈവ സർവശഃ
ത്രിപദശ്ചൈവ പരമസ്ത്രിവർഗാർഥനിദർശനഃ 3-10-66

ഏകാക്ഷരഃ അകാരഃ | അകാരോ വൈ സർവാ വാക് ഇതി ശ്രുതേഃ | അക്ഷ
രഃ പ്രണവഃ ത്രിപദാ ഗായത്രി

വൈശമ്പായന ഉവാച
ഏവമേതത്പുരാണേഷു വേദാന്തേ ച മഹാമുനിഃ
വക്ത്രേ വ്യാഹൃതവാനാശു മാർകണ്ഡേയം മഹാമുനിം 3-10-67

സർവവേദാന്തപ്രസിദ്ധം മഹാമുനിർവ്യാസോ ബബന്ധേത്യോഹ വൈശംപാ
യന - ഏവമിതി | ആഹൃതവാൻ ആനീതവാൻ മാർകണ്ഡേയം മുഖേ പ്രക്ഷേ
പ്തുമിതി ശേഷഃ ||

പ്രവേശയാമാസ തതോ ജാരം വിശ്വരൂപധ്യക്
തതോ ഭഗവതഃ കൃഷ്ണിം പ്രവിഷ്ടോ മുനിസത്തമഃ
രരാമ സുഖമാസാദ്യ ശുശ്രൂഷൂർഹംസമവ്യയം 3-10-68

ഹംസം പരമാത്മാനം ശുശ്രൂഷൂഃ നിർവികൽപകേന സമാധിനാ ആരാധയി
തുമിച്ഛഃ ||

തദക്ഷരം വിവിധമഥാശ്രിതോ വപുർ-
മഹാർണവേ വ്യപഗതചന്ദ്രഭാസ്കരേ
ശന്നൈശ്ചരൻ പ്രഭൂരപി ഹംസസംജ്ഞിതോഽ-
സൃജജഗദ്ദിസൃജതി കാലപര്യയേ 3-10-69

അധ്യായാർഥമുപസംഹരമിതി - തദക്ഷരമിതി || ഹംസസംജ്ഞിതസ്ഥദക്ഷ
രം അവിനാശീ ബ്രഹ്മ കീദ്യശഃ വിവിധം വപുരാശ്രിതഃ സന്നപി മഹാർണവേ
ചിന്മാത്രാവസ്ഥായാം ചന്ദ്രഭാസ്കര ശബ്ദിത തത്കാരണമനശ്ചക്ഷുർവർജി
തേ കാര്യകാരണപരപഞ്ചസൂന്യേ ഇത്യർഥഃ | ശന്നൈഃ ഭൂമിജയക്രമേണ
ചരൻ കാലപര്യയേ അവിദ്യാലേശവശാത് സമാധിസുഖവിച്ഛേദകാലേ ജഗദ
സൃജത് മഹാഭൂതമയം വിസൃജതി വിവിധഭൗതികം സൃജതി |

ഇതി ശ്രീമഹാഭാരതേ ഖിലേഷു ഹരിവംശേ ഭവിഷ്യപർവണി പൗഷ്കരേ
മാർകണ്ഡേയദർശനേ ദശമോഽധ്യായഃ

ഇതി മഹാഭാരതേ ഖിലേഷു ഹരിവംശേ ഭവിഷ്യപർവണി ടീകായാം ദശ
മോഽധ്യായഃ

Harivamsha Maha Puranam - Part 3 - Bhavishya Parva
Itranslated by G. Scaufelberger, scaufel@wanadoo.fr August 22,
2008
Proof-read by K S Rmacandran, ramacandran_ksr@yahoo.ca
Malayalam electronic version with Nilakantha commentary by A. Pu-
rushothaman, purushu55@gmail.com
If you find any errors compared to Chitrashala Press edition, send
corrections to A. Harindranath, harindranath_a@yahoo.com